

Briuselis, 2015 06 17
COM(2015) 299 final

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

2015 m. ES romų integracijos nacionalinių strategijų plano įgyvendinimo ataskaita

KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI

2015 m. ES romų integracijos nacionalinių strategijų plano įgyvendinimo ataskaita

PAŽANGA IR KLIŪTYS

1. Įžanga. Darbas kartu. Komisijos parama valstybėms narėms

Atskirtis, kurią vis dar patiria romai, stipriai prieštarauja pagrindinėms Europos Sąjungos (ES) vertybėms. Priešiškumas romams ir romų bendruomenių bei likusios visuomenės dalies tarpusavio pasitikėjimo stoka turi galias istorines šaknis, o ES lygmens pastangos taisyti padėtį dėti pradėtos tik praėjusį dešimtmetį. ES romų integracijos nacionalinių strategijų plane iki 2020 m.¹ išdėstytas visapusiškas požiūris, pagal kurį glaudžiai tarpusavyje susiejama kova su romų diskriminacija ir jų socialinės ir ekonominės įtraukties skatinimas. Valstybės narės, vadovaudamosi ES planu ir atsižvelgdamos į savo romų bendruomenių dydį ir jų padėtį, priėmė nacionalines romų integracijos strategijas (NRIS)². 2013 m. Tarybos rekomendacijoje dėl romų veiksmingų integravimo priemonių pateikiamos konkrečios gairės, kaip sutvirtinti ir įgyvendinti integracijos priemones³.

Nors už romų integraciją visų pirma atsako pačios valstybės narės, Europos Komisija pradėjo labiau remti politikos priemones tiek pagal ES planą, tiek pagal strategijos „Europa 2020“ Europos semestrą, ir susiejo ES finansavimą su politikos prioritetais. Komisija, siekdama paskatinti tarpusavio mokymąsi ir bendradarbiavimą, prisideda prie sklandesnės nacionalinių romų integracijos kontaktinių centrų tinklo veiklos. Dvišaliai Komisijos ir valstybių narių susitikimai suteikia progą išsamioms diskusijoms, į kurias įsitraukia visos atitinkamos konkrečių valstybių narių valdžios institucijos ir pilietinės visuomenės atstovai⁴. Į 2014 m. Europos aukščiausiojo lygio susitikimą romų klausimais, siekiant įvertinti pažangą, pasiektą pradėjus įgyvendinti ES planą, ir skiriant kuo daugiau dėmesio įgyvendinimui vietos lygmeniu, pakviesti visi suinteresuotieji subjektai.

Komisija peržiūrejo valstybių narių padarytą pažangą stiprinant išankstines struktūrines sąlygas, reikalingas veiksmingam strategijų įgyvendinimui⁵, visų pirma – bendradarbiavimo, stebėsenos mechanizmų ir kovos su diskriminacija srityse. Taip pat pirmą kartą analizuota, kaip valstybės narės planuoja pasinaudoti naujomis 2014–2020 m. ES fondų teikiamomis galimybėmis. Ši

¹ KOM(2011) 173 galutinis, OL L 76/68, 2011 3 22.

² Atsižvelgiant į 2011 m. gegužės 29 d. EPSCO tarybos išvadas, valstybių narių paprašyta „parengti, atnaujinti arba plėtoti nacionalines romų įtraukties strategijas arba integruotas politines priemones vykdant platesnę socialinę įtraukties politiką“ (dok. 10658/11).

³ Tarybos rekomendacija dėl romų veiksmingų integravimo priemonių valstybėse narėse, OL C 378, 2013 12 14.

⁴ Dvišaliai susitikimai vyko BG, CZ, EL ir FR. Tolesni dvišaliai susitikimai dėl NRIS įgyvendinimo taip pat vyko HU, SK ir RO; jie buvo dalis strategijos „Europa 2020“ faktų nustatymo veiksmų ir misijų, siekiant nustatyti, kaip romų reikalams panaudojamos ES lėšos.

⁵ Šios išankstinės sąlygos paskutinį kartą nuodugniai aptartos 2013 m. komunikate; 2014 m. komunikate daugiausia dėmesio skirta ES planui bei kovai su diskriminacija.

ataskaita parengta remiantis valstybių narių⁶ (išskyrus Belgiją, kuri informacijos nepateikė), pilietinės visuomenės⁷ pateikta medžiaga ir ataskaitomis, kurias parengė Pagrindinių teisių agentūros (FRA) ekspertų tinklas. Kartu su bendru esamos padėties, susijusios su išankstinėmis struktūrinėmis sąlygomis, vertinimu, ataskaitoje taip pat pateikiami valstybių narių šios srities praktikos pavyzdžiai.

2. Valstybių narių pažanga. Komisijos vertinimas

ES plane tiek už įgyvendinimą atsakingų valstybių narių, tiek Europos Komisijos, atliekančios stebėtojos ir koordinatorės vaidmenį, atžvilgiu nustatyti nauji lūkesčiai. Nors planas apima dešimties metų laikotarpį, daugybė suinteresuotųjų subjektų turėjo vilčių, kad romų gyvenimo sąlygos gerokai pagerės trumpuoju laikotarpiu; tačiau dėl ekonomikos krizės padėtis dar labiau suprastėjo, ypač šalyse, kuriose gyvena didžiausios romų bendruomenės. Vis dėlto, nors socialinei ir ekonominei integracijai reikia laiko, nustačius tvariems ir apčiuopiamiems pokyčiams būtinas struktūras, buvo pasiekta pažangos stabdant tokias tendencijas.

2.1. Europos semestras ir romų integracijos finansavimo gairės

Komisija, atsižvelgdama į Europos semestrą, nukreipia ir stebi valstybių narių veiksmus romų integracijos srityje, kad romų integracijos strategijos būtų derinamos su bendraisiais politikos tikslais. Tarybos 2012 m., 2013 m. ir 2014 m. priimtomis **konkrečioms šalims skirtomis rekomendacijomis** (toliau – KŠSR) dėl romų integracijos (be kita ko, dėl integracinio švietimo, skurdo mažinimo ir darbo rinkos aktyvumo skatinimo priemonių bei NRIS įgyvendinimo) buvo vadovaujama derantis su valstybėmis narėmis dėl ES lėšų panaudojimo ir **nustatant finansavimo prioritetus**⁸. 2015 m. penkioms šalims (BG, CZ, HU, RO, SK), kuriose gyvena didžiausios romų bendruomenės ir kyla aštriausių problemų, Komisija pasiūlė KŠSR, kuriomis siekiama skatinti romų vaikus dalyvauti kokybiškame įtraukiamame ikimokykliniame ir mokykliniame ugdyme⁹.

Komisija paskatino valstybes nares ES lėšas panaudoti tiek tiesiogiai romams skirtoms priemonėms, tiek romų įtraukties klausimų integravimui į kitas susijusias (pvz., švietimo, užimtumo ar socialinės įtraukties) sritis. Ypač svarbi **įtrauki bendrosios politikos reforma**, nes

⁶ Toliau valstybėms narėms nurodyti bus naudojamos šios santrumpos: AT – Austrija, BE – Belgija, BG – Bulgarija, CY – Kipras, CZ – Čekija, DE – Vokietija, DK – Danija, EE – Estija, EL – Graikija, ES – Ispanija, FI – Suomija, FR – Prancūzija, HU – Vengrija, HR – Kroatija, IE – Airija, IT – Italija, LT – Lietuva, LU – Liuksemburgas, LV – Latvija, MT – Malta, NL – Nyderlandai, PL – Lenkija, PT – Portugalija, RO – Rumunija, SE – Švedija, SI – Slovėnija, SK – Slovakija, UK – Jungtinė Karalystė. MT teritorijoje romų bendruomenių nėra.

⁷ Prie šių metų vertinimo prisidėjo šios pilietinės visuomenės organizacijos: *Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation* per pilietinę koaliciją keturiose valstybėse narėse (CZ: *Open Society Fund*; HU: *Chance for Children Foundation, Habitat for Humanity Hungary, Hungarian Women's Lobby, Metropolitan Research Institute, Partners Hungary Foundation, Romaversitas Foundation*; RO: *Resource Centre for Roma Communities, Soros Foundation, Civil Society Development Foundation, Iulius Albert Rostas*; SK: *Centre for the Research of Ethnicity and Culture*), *Amalipe*, *ERIO*, *ERRC*, *ERTF*, *Eurocities*, *Eurodiaconia*, *Pavee Point Ireland*, *Romano Centro Austria*, *Asociación de Enseñantes con Gitanos*, *Fundación Secretariado Gitano*, *RSG UK* ir *Consejo Estatal del Pueblo Gitano*. Taip pat atsižvelgta į Europos Tarybos kovos su rasizmu ir netolerancija komisijos atliktus darbus.

⁸ Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 4 straipsnio 1 dalis (KŠSR).

⁹ http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/country-specific-recommendations/index_en.htm

konkrečioms šalims skirtose rekomendacijose nurodytų prioritetų, pavyzdžiui, įtraukaus švietimo, negalima įgyvendinti vien tiksliniais veiksmais.

Daugiau kaip 80 mlrd. EUR (dabartinėmis kainomis) iš **Europos socialinio fondo (ESF) skirta investicijoms į žmogiškąjį kapitalą užimtumo, švietimo ir socialinės įtraukties srityse, įskaitant galimybes naudotis sveikatos priežiūros ir sveikatos ugdymo paslaugomis**. Taip galiausiai nutraukiama pastarųjų 25 metų tendencija finansuojant sanglaudos politikos priemones laipsniškai mažinti ESF lėšas¹⁰. **Socialinės įtraukties** priemonėms valstybės narės panaudojo vidutiniškai 25 proc. viso ESF biudžeto (20 mlrd. EUR). Tai yra gerokai daugiau nei 20 proc., kuriuos privalo skirti visos valstybės narės. Šioje srityje nustatytas specialus investavimo prioritetas – **marginalizuotų bendruomenių** (pvz., romų) integravimas, kad būtų sudarytos sąlygos aiškiam, bet neišskirtiniam dėmesiui¹¹ ir būtų galima užtikrinti geresnę rezultatų stebėseną.

Be to, valstybės narės, remdamosi partnerystės susitarimais, nusprendė skirti apie 20 mlrd. EUR savo **Europos regioninės plėtros fondo (ERPF) lėšų integraciniam augimui**, įskaitant 10,8 mlrd. EUR **socialiniai įtraukčiai ir kovai su skurdu, skatinti**. Pagal šį planą dalis investavimo prioritetų gali apimti romų įtraukties finansavimą, pavyzdžiui, **investicijas į socialinę, sveikatos apsaugos ar švietimo infrastruktūrą** ir paramą **fiziniam, ekonominiam ir socialiniam nepasiturinčių bendruomenių atnaujinimui**.

Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai (EŽŪFKP), kurio vienas iš šešių kaimo plėtros prioritetų yra **socialinis ir ekonominis kaimo ekonomikos ir gyventojų vystymasis**, prisideda prie socialinės įtraukties kaimo vietovėse, kuriose gyvena daug romų. Nustatyta, kad pagal LEADER vykdomos vietos plėtros strategijos yra veiksminga romų integracijos priemonė (BG, CZ, HU, RO, SK)¹². Nors derybos tebevyksta, jau dabar patvirtinta, kad programos šalyse, kurioms tai aktualiausia (BG, CZ, HU, RO, SK), apims priemones, apims marginalizuotų grupių, įskaitant romus, integracijos priemones. Jokie EŽŪFKP išteklių nėra skiriami etninės kilmės pagrindu, todėl konkrečių skaičių pateikti nėra galimybės.

Atsižvelgdamos į Europos semestro rekomendacijas, visos penkios valstybės narės, kurioms buvo pateiktos KŠSR romų klausimais (BG, CZ, HU, RO, SK), savo partnerystės susitarimuose išdėstė, kaip pasinaudos kiekvieno fondo teikiamomis galimybėmis romų integracijos klausimams spręsti. Šios ir dar kelios kitos valstybės narės (BE, EL, ES, FR, IT) pasirinko naują ESF investavimo prioritetą – **socialinį ir ekonominį marginalizuotų bendruomenių integravimą**. Tai padės vykdyti stebėseną ir užtikrinti, kad lėšos pasiektų romus.

¹⁰ Sanglaudos politikos fondai – ESF, ERPF ir Sanglaudos fondas. 18 valstybių narių priėmė sprendimą ESF skirti papildomų lėšų ir viršyti nustatytą 23,1 proc. minimumą. Tai AT, BG, CZ, DE, EE, EL, IE, IT, HR, HU, IT, LV, LT, PL, PT, SE, SI, SK.

¹¹ Vadovaujantis 2009 m. Tarybos priimtais bendrais pagrindiniais romų integravimo principais, romams skirtos priemonės turėtų būti aiškios, bet ne išskirtinio pobūdžio. Tai reiškia, kad romams, kaip tikslinei grupei, turi būti skiriamas dėmesys, tačiau tai neturėtų atitraukti dėmesio nuo kitų marginalizuotų grupių, kurių socialinės ir ekonominės sąlygos panašios.

¹² LEADER yra vietos plėtrai skirtas kaimo bendruomenių mobilizavimo ir vystymo metodas, kurį bendruomenės taiko įgyvendindamos vietos viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės projektus (per vietos veiklos grupes). Pagal jį kaimo gyventojams, grupėms ir įmonėms siekiama padėti atsižvelgti į savo vietovės potencialą ir juos skatinti įgyvendinti integruotas novatoriškas vietos plėtros strategijas.

Nustatytos naujos sąlygos¹³, siekiant užtikrinti, kad valstybės narės, naudojančios ES pinigus šioje srityje¹⁴, tenkintų išankstines sąlygas. Tai daroma siekiant užtikrinti, kad tokios investicijos duotų veiksmingų rezultatų. Tai:

- veiksminga politikos priemonių sistema su pasiekiamais tikslais, susijusiais su romų galimybėmis įgyti išsilavinimą, įsidarbinti, naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis ir apsirūpinti būstu;
- tinkamas dėmesys nepalankioje padėtyje esantiems mikroregionams, atskirtiems rajonams arba vargingiausioms bendruomenėms;
- griežta stebėseną, siekiant įvertinti tikslinių ir pagrindinių priemonių poveikį romams;
- pilietinės visuomenės, regioninių ir vietos valdžios institucijų įsitraukimas;
- suinteresuotųjų subjektų pajėgumų didinimo rėmimas.

Šių kriterijų neatitinkančios valstybės narės privalo pateikti veiksmų planą, pagal kurį visos šios sąlygos turėtų būti patenkintos iki 2016 m.

Valstybės narės pasirinko **nemažai bazinių priemonių** pagal naują Europos struktūrinių ir investicijų fondų sistemą, kad **ES lėšos romų įtraukčiai būtų panaudojamos veiksmingiau**. Tai

- **teritoriniai ir integruoti metodai** problemoms, susijusioms su specifiniais skurdžiausių geografinių teritorijų poreikiais, spręsti, ir taikomi grupėms, kurioms kyla didžiausias socialinės atskirties pavojus (ši tikslą pasiekti paprasčiau derinant įvairius finansavimo šaltinius)¹⁵;
- **fizinio, ekonominio ir socialinio** nepasiturinčių bendruomenių miesto ir kaimo vietovėse **atnaujinimo** rėmimas, galintis sutvirtinti integruotas aprūpinimo būstu priemones;
- **orientavimasis į tikslus**, pasitelkiant į rezultatus orientuotus rodiklius;
- **partnerystės principas**, kuriuo, planuojant ir įgyvendinant ES lėšomis remiamus veiksmus ir vykdant jų stebėseną, turi būti vadovaujama bendradarbiaujant su pilietine visuomene, vietos valdžios institucijomis ir socialiniais partneriais;
- **paramos telkimas pagal temas**, siekiant užtikrinti, kad investicijos būtų sutelktos į nedidelį prioritetų skaičių;
- aktyvesnis pilietinės visuomenės organizacijų **pajėgumų didinimas**;
- visuotinių dotacijų panaudojimas veiksmingesniam lėšų panaudojimui užtikrinti¹⁶;
- sąnaudų apskaitos supaprastinimas, kad būtų sumažinta administracinė našta ir pagerinta galimybė mažiems (vietos lygmens) projektams gauti finansavimą.

Valstybės narės (pvz., CZ, EL, FR, HU, HR, IT, RO, SK, SE), vadovaudamosi teritoriniu metodu, įvardijo kylančias problemas, romams skirdamos aiškų, bet neišskirtinį dėmesį¹⁷.

¹³ Vadinamosios teminės *ex ante* sąlygos yra išankstinės veiksmingo ir efektyvaus Europos struktūrinių ir investicijų fondų lėšų panaudojimo sąlygos.

¹⁴ Per su romais susijusį ESF investavimo prioritetą ar per romų integracijai skirtus ERPF investavimo prioritetus.

¹⁵ T. y. integruota miestų plėtra, bendruomenės inicijuota vietos plėtra ir integruotas teritorinis investavimas.

¹⁶ Visuotinės dotacijos suteikia galimybę valstybėms narėms patikėti programų dalių valdymą ir įgyvendinimą tarpinėms institucijoms, įskaitant NVO, turinčioms reikiamos praktinės patirties. Visuotinėmis dotacijomis ketina naudotis kai kurios valstybės narės, kuriose gyvena gausios romų bendruomenės (pvz., SK ir RO).

¹⁷ CZ įvardijo socialiniu požiūriu atskirtas savivaldybes, kuriose bus pritaikytas integruotas metodas. HR rengia romų bendruomenių žemėlapi. FR daug dėmesio skiria neteisėtoms gyvenvietėms. HU nustatė nepalankiausioje padėtyje esančius mikroregionus, kuriems teikiama speciali parama, remiantis integruotu metodu, pagal kurį vienu metu dėmesys skiriamas visoms pagrindinėms politikos sritims. SK nustatė savivaldybes su labiausiai

Planuojamas integruotas metodas turėtų sistemingai keisti fragmentinius projektų lygmens veiksmus.

2014–2020 m. planuojamo ES finansavimo pavyzdžiai

Bulgarija. Siekiant įtraukti romų pilietinę visuomenę į veiksmų programų (VP), glaudžiai susijusių su romų integracija, planavimo procesą ypač pasiteisino partnerystės principas. Nacionalinės valdžios institucijos pasinaudojo daugybe šios romų bendruomenės pasiūlymų. Romų pilietinės visuomenės atstovai stebėsenos komitetuose dalyvaus ir įgyvendinimo etapais. Paminėtini šie teigiami aspektai: pagrindinių ir tikslinių metodų derinimas; aiškūs tikslai; parama visapusiškiems vietos lygmens veiksams, įskaitant kovą su neigiamais stereotipais. Spręstinos problemos: būtinybė koordinavimą stiprinti nacionaliniu lygiu ir didinti savivaldybių pajėgumus; ribotas tikslų ir skiriamo biudžeto mastas tikslinio investavimo prioriteto atžvilgiu.

Slovakija. Romams bus skirtos priemonės pagal žmoniškųjų išteklių plėtros VP, panaudojant kelių fondų lėšas. VP apims investavimą į žmones (ESF) ir infrastruktūrą (ERPF); tam bus skirta 450 mln. EUR, ir pirmenybė bus teikiama 150 labiausiai nepasiturinčių ir marginalizuotų romų bendruomenių. Visapusiškas metodas apims veiklą, susijusią su informavimo veikla, ikimokykliniu ugdymu ir priežiūra, finansiniu raštingumu ir sveikatos informuotumu, socialiniu būstu, ikimokyklinėmis įstaigomis, bendruomenių centrais ir socialinėmis įmonėmis. Didesnio masto ir ilgesnės trukmės veiksmų įgyvendinimu rūpinsis nacionalinės valdžios institucijos; šiuos veiksmus papildys mažesnio masto savivaldybių ar NVO vykdomi projektai. Romų integracija taip pat įtraukta į kitus investavimo prioritetus (pvz., švietimo sistemos įtraukimas, jaunimo užimtumas ir kova su diskriminacija). Kai vykdomas vieną VP derinamas ERPF ir ESF finansavimas ir kai ji valdoma per vieną tarpinę instituciją (Vidaus reikalų ministeriją), užtikrinama glaudesnė sąveika bei veiksmingas koordinavimas ir padedama išvengti kai kurių trūkumų, kurių būta 2007–2013 m. laikotarpiu.

Ispanija. Vykdomos tiek regionines, tiek nacionalines veiksmų programas, romų problemoms spręsti bus panaudotos ir specifinės, ir bendrosios priemonės. Nacionalinės socialinės įtraukties ir socialinės ekonomikos veiksmų programos apima romams skirtus prioritetus, pagal jas numatomos priemonės užimtumo, švietimo, aprūpinimo būstu, sveikatos ir socialinės įtraukties srityse. Planuojami skirtingi veiksmai – nuo konkrečioms asmenims pritaikytų integracijos į darbo rinką būdų iki kovos su mokyklos nebaigimu, profesinio mokymo ir integruotų veiksmų plėtotės. Kai kuriuose regionuose numatytas romams skirtas ESF finansuojamas investavimo prioritetas, kuris derinamas kartu su ERPF finansuojamu investavimo prioritetu, susijusiu su parama fiziniam, ekonominiam ir socialiniam nepasiturinčių miesto ir kaimo bendruomenių atkūrimui. Taip sudaromos sąlygos taikyti integruotą metodą būsto, užimtumo, švietimo ir sveikatos srityse.

Kitas žingsnis yra **užtikrinti**, kad suplanuoti veiksmai **būtų veiksmingai įgyvendinti**. Labai svarbu turėti pakankamų administracinių pajėgumų, taip pat ir vietos lygmeniu, kad būtų galima panaudoti prieinamas lėšas. Programomis ROMACT ir ROMED, kurios yra jungtinės Komisijos ir Europos Tarybos iniciatyvos, kuriamas vietos valdžios institucijų ir romų bendruomenių **administracinių pajėgumų didinimo** modelis.

Palyginti su 2007–2013 m. laikotarpiu, jau šiuo derybų etapu galima įvardyti keletą **patobulinimų**:

nepasiturinčiomis gyvenvietėmis ir joms teiks specialius paramos „paketus“, vadovaudamasi integruotu metodu, apimančiu pagrindines politikos sritis. IT miestų asociacija apibrėžė romų integracijos problemų mastą.

- plačiau taikomas **integruotas ir įvairius finansavimo šaltinius derinantis metodas, grindžiamas aiškiu, bet neišskirtiniu dėmesiu**¹⁸;
- daugiau pastangų įdėta sprendžiant **trūkstančių administracinių pajėgumų** problemą, nors tokiomis priemonėmis kaip visuotinės dotacijos ir techninė pagalba vis dar naudojami nepakankamai;
- stebima tendencija nuo išteklių fragmentacijos (trumpalaikiai riboto poveikio veiksmai) pereiti prie **ilgalaikių veiksmų**, kurie gali turėti didesnę socialinę poveikį;
- geriau derinamas ES finansavimas ir politikos prioritetai (pvz., nurodyti strategijoje „Europa 2020“), nors romams dažniausiai taikomi socialinio pobūdžio veiksmai, o užimtumo ir švietimo srityse jų nepakanka¹⁹.

Išvada

Romų įtraukčiai skiriamos ES lėšos neturėtų reikšti suvaržymų. Tačiau problemų vis dar kelia lėšų panaudojimo švietimo, užimtumo, sveikatos ir aprūpinimo būstu srityse veiksmingumas. Romų integracijai skiriamos lėšos privalo būti naudojamos integruotai. Būtina užtikrinti, kad būtų nuosekliai taikomos ir „švelniosios“, ir „griežtosios“ priemonės²⁰. ES finansuojami veiksmai romų vaikų švietimo perspektyvoms gerinti turi būti vykdomi išvien su įtraukiomis švietimo sistemų reformomis. Segregacija švietimo ir aprūpinimo būstu srityse yra viena didžiausių problemų, todėl Komisija paskelbs naujas metodines gaires, kaip panaudojant ES lėšas galima skatinti segregacijos panaikinimą. Komisija taip pat įdėmiai stebės, kaip įgyvendinamos ir vykdomos sąlygos, ir rems labiausiai paveiktas valstybes nares ir įtrauks nacionalinius romų integracijos kontaktinius centrus, kad įgyvendinant valstybių narių 2014–2020 m. laikotarpio veiksmų programas romų integracijai skirtos ES lėšos būtų panaudojamos ir stebimos geriau.

2.2. Bendradarbiavimas ir koordinavimas. Nacionalinių romų integracijos kontaktinių centrų (NRIC), vietos valdžios institucijų ir pilietinės visuomenės vaidmuo

ES plane valstybės narės paragintos parengti, įgyvendinti ir stebėti savo NRIS, glaudžiai bendradarbiaujant su pilietine visuomene ir vietos valdžios institucijomis, taip pat paskirti nacionalinius romų integracijos kontaktinius centrus įgyvendinimui koordinuoti ir jo stebėsenai vykdyti. Tarybos rekomendacijoje nurodyta, kad NRIC reikia suteikti tinkamus įgaliojimus ir išteklių, kad jie galėtų atlikti šį koordinavimo vaidmenį.

Kelios valstybės narės (CZ, EE, ES, HU, LT, PL, RO, SK) jau peržiūrėjo arba šiuo metu peržiūri savo nacionalines strategijas ar veiksmų planus, arba parengė naujas, platesnio masto įtraukties strategijas, kad pašalintų nustatytus trūkumus ir patenkintų reikalavimus, keliamus 2014–2020 m. finansinio programavimo laikotarpiu. Kai kuriose valstybėse narėse įtraukta pilietinė visuomenė ir vietos valdžios institucijos, su jomis konsultuotasi dėl šių naujų strategijų ir veiksmų planų, tačiau jų indėlis galėjo būti dar didesnis.

¹⁸ Įvairius finansavimo šaltinius derinančiu metodu vadovaujama šalyse, kuriose romų bendruomenės didžiausios: SK ir HU žmogiškųjų išteklių plėtojimo, HU teritorinėse, CZ ir BG – švietimo srities veiksmų programose.

¹⁹ Šias išvadas taip pat patvirtino EURoma ESF mokymosi tinklo (*EURoma ESF Learning network*) užsakymu atlikta analizė (*Reinforcing Policy Learning for Roma Inclusion*, <http://www.euromanet.eu/about/index.html>).

²⁰ Priemonės, kuriomis investuojama į žmones, turėtų būti derinamos su investicijomis į infrastruktūrą.

Komisija mano, kad vietos valdžios institucijų dalyvavimas įgyvendinimo procesuose yra labai nevienodas²¹. Vis labiau pripažįstami vietos lygmens veikėjų universalieji gebėjimai spręsti tokias problemas kaip aprūpinimas būstu ir švietimas, o didesnį jų įsitraukimą rodo tai, kad nacionalinės strategijos virsta **vietos veiksmų planais**. Nors keliuose valstybėse narėse (BG, CZ, EL, ES, HU, IE, IT, PL, RO, SE, SI, SK) tokie planai jau parengti arba yra peržiūrimi ir rengiami, būtina užtikrinti būtinus finansinius išteklius ir pakankamus pajėgumus jų įgyvendinimui ir stebėsenai remti, kaip buvo padaryta Ispanijos romų plane (pagal jį vykdomus romams skirtus visapusiškus socialinės įtraukties projektus bendrai finansuoja vyriausybė, autonominiai regionai ir vietos valdžios institucijos). Toks metodas padeda palaipsniui suderinti nacionalines, regionines ir vietos lygmens politikos priemones. Kitos valstybės narės, kurios neturi tokių vietos veiksmų planų, taip pat sukūrė **koordinavimo struktūras, kurios veiks kaip konsultacijų įgyvendinimo ir stebėsenos klausimais forumai** (AT, EE, FI, FR, DE, HR, LV, LT, NL, PT, SE, UK). Kitose valstybėse narėse (LU) konkrečių romams skirtų koordinavimo struktūrų nėra, tačiau esama struktūrų platesnio masto ar iš dalies persidengiančių grupių integracijai. Pačios silpniausios tiek horizontaliosios (sektorių ministerijų lygmens), tiek vertikaliosios (regionų ir vietos lygmens) koordinavimo struktūros yra Rumunijoje; ten taip pat romų įsitraukimas yra menkiausias, nors jau pradėtos derybos dėl Rumunijos strategijos peržiūros.

Pilietinės visuomenės įtraukimo klausimu Komisija išvelgia pažangą bent vienu aspektu: akivaizdu, kad vis daugiau romų pilietinių organizacijų yra informuotos apie nacionalines strategijas ir vietos veiksmų planus. Jos įdėjo daug pastangų, kad sustiprintų savo dalyvavimą įgyvendinimo ir stebėsenos procesuose. Romų pilietinės visuomenės įtraukimui vis dar kyla rimtų kliūčių, nors ir esama nedidelio masto pilietinės visuomenės pajėgumų didinimo pavyzdžių (pvz., ES, HR, PT). Daugumoje valstybių narių vis dar neužtikrintas teisėtas romų atstovavimas ir **plataus masto bei skaidrus pilietinės visuomenės įsitraukimas**. Kai kurios romų organizacijos tik neseniai įžengė į pilietinės visuomenės areną ir vertinamos kaip nepakankamai patyrusios ir susiskaidžiusios. Ypač svarbu padidinti jų pajėgumus ir užtikrinti skaidrų jų įsitraukimą į vietos lygmens įgyvendinimo ir stebėsenos procesus.

²¹ Tai taip pat patvirtinta ataskaita, kurią parengė tinklo „Eurocities“ romų reikalų darbo grupė.

Vietos valdžios institucijų ir pilietinės visuomenės bendradarbiavimo ir koordinavimo pavyzdžiai

Austrija. Vietos valdžios institucijų ir pilietinės visuomenės įsitraukimas užtikrinamas vykdant daugialypį struktūrinį dialogą: NRIC suburtoje romų dialogo platformoje dalyvauja nacionalinio, regioninio ir vietos lygmens atstovai, pilietinė visuomenė ir akademinė bendruomenė. Regionų valdžios institucijų ir ministerijų žmogaus teisių koordinatorių grupė dalijasi patirtimi, susijusia su romų integracijos priemonėmis – tai nuolatinis jos darbotvarkės punktas. Romų integracijos klausimus taip pat sprendžia Austrijos miestų integracijos techninis komitetas, bendradarbiaujant NRIC ir Austrijos miestų ir savivaldybių asociacijoms.

Vokietija. Kelios federalinės žemės teikia paramą vietos valdžios institucijoms ir romų bei sintų bendruomenėms. 2013 m. lapkričio mėn. Badeno-Viurtembergo žemė pasirašė valstybinę sutartį su nacionaline Vokietijos sintų ir romų asociacija, kuria įsteigiama Vokietijos sintų ir romų reikalų taryba; ją sudaro atitinkami suinteresuotieji subjektai, o valstybė kasmet jai skiria 500 000 EUR finansinės paramos. Kitų federalinių žemių pavyzdžiai – Berlyno užsienio romų integracijos strategija, Šiaurės Reino-Vestfalijos savivaldybių, kuriuose yra daug imigrantų, rėmimo priemonių rinkinys ir Miuncheno integracijos priemonės. Siekiant palaikyti federalinių žemių atstovų, federalinių ministerijų bei sintų ir romų asociacijų dialogą centriniu Vokietijos Vyriausybės lygmeniu, neseniai įsteigtas Vokietijos sintų ir romų patariamasis komitetas.

Vienas iš sėkmės garantų – **veiksmingi** įgyvendinimo ir stebėsenos **koordinavimo mechanizmai**. Visos valstybės narės paskyrė nacionalinius romų integracijos kontaktinius centrus, kurie atlieka šį koordinavimo vaidmenį; buvo plėtojami jų įgaliojimai, gebėjimai, žmogiškieji ir finansiniai išteklių. Nors planuojant, kaip 2014–2020 m. laikotarpiu romų įtraukčiai bus panaudotos ES lėšos, dalyvavo keli NRIC (pvz., BG, HU, SK, ES, RO)²², vis dar reikia užtikrinti veiksmų koordinavimą rengiant pasiūlymus teikti paraiškas ir įgyvendinimo metu. NRIC padarė pažangos formalių koordinavimo struktūrų, vienijančių bent kelis atitinkamus suinteresuotuosius subjektus, srityje (pvz., ES bendradarbiavimo su regioninėmis ir vietos valdžios institucijomis grupė, PT konsultacinė romų integravimo darbo grupė, IE įsteigta nacionalinė romų klajoklių partnerystė, FR DIHAL įsteigtos darbo grupės, kuriose dalyvauja savivaldybės). Panašios struktūros formaliai egzistuoja daugumoje valstybių narių, tačiau plataus masto vietos ir pilietinės visuomenės atstovų dalyvavimas nėra užtikrintas, be to, tokių grupių veikla dažnai būna nepakankamai skaidri ar nepakankamai reguliari.

Išvada

NRIC vyriausybinese struktūrose yra integruoti geriau ir vis dažniau dalyvauja planuojant, kaip bus panaudotos ES lėšos. Vis dėlto norint, kad jie būtų dar veiksmingesni, reikia daugiau finansinių ir žmogiškųjų išteklių ir didesnių koordinavimo įgaliojimų. Esamos koordinavimo struktūros turi virsti veiksmingais nacionaliniais bendradarbiavimo mechanizmais. Tokie bendradarbiavimo mechanizmai reikalingi, kad būtų užtikrintas plataus masto ir skaidrus visų atitinkamų suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas, kad būtų sistemingai dalijamasi gerosios patirties pavyzdžiais, taip pat remiami vietos lygmens įgyvendinimo ir stebėsenos procesai. Komisija finansiškai prisidės prie nacionalinių romų įtraukties platformų kūrimo ir toliau remis NRIC tarpusavio bendradarbiavimą per NRIC tinklą. Pagrindinėse ES plano teminėse srityse ji bendradarbiaus su pilietinės visuomenės organizacijomis ir remsis Europos romų įtraukties

²² Kai kuriais atvejais (pvz., PL) NRIC dalyvavimas planuojant, kaip bus panaudotos ES lėšos 2014–2020 m. laikotarpiu, sumažėjo dėl didėjančios decentralizacijos.

platformos – pagrindinės Europos politikos ciklo priemonės – veikla. To bus siekiama susiejant šią platformą su nacionalinėmis romų platformomis ir suteikiant jai forumo, kuriame vyksta teminės diskusijos apie valstybių narių ir pilietinės visuomenės ataskaitas ir kaupiama informacija apie metinį NRIS įgyvendinimą, vaidmenį.

2.3. Daugiau pastangų kovai su diskriminacija

Nepaisant Komisijos pastangų kovoti su diskriminacija, rasizmu ir ksenofobija, daugelyje valstybių narių, ypač tose, kuriose gyvena didžiausios romų bendruomenės ir kurios labiausiai nukentėjo nuo ekonomikos krizės, didėjo priešiškus romams, padaugėjo kraštutinių dešiniųjų demonstracijų, neapykantą skatinančių kalbų ir neapykantos nusikaltimų. Dažnai pasitaikydavo, kad politikai ir valdžios institucijos nepasirūpindavo viešai pasmerkti tokių neigiamų tendencijų²³. Kitose valstybėse narėse aštrios diskusijos dėl laisvo judėjimo ir socialinių teisių prisidėjo prie neigiamų stereotipų apie romus formavimosi. Dėl šios priežasties keliose valstybėse narėse romus neigiamai vertina dauguma gyventojų (IT – 85 proc., FR – 66 proc., EL – 53 proc., UK – 50 proc.)²⁴. Kai kuriais atvejais tiksliniai romų rėmimo veiksmai dar labiau padidino romų ir likusios visuomenės dalies tarpusavio nepasitikėjimą, o tai rodo, kad informuotumo apie abipusę romų integracijos naudą didinimas buvo nepakankamai veiksmingas²⁵.

Tikslinius veiksmus ir politinę valią būtina sieti su teisinėmis priemonėmis, skirtomis veiksmingai kovai su stereotipais, diskriminacija, neapykantą skatinančiomis kalbomis ir neapykantos nusikaltimais. Komisija yra įsipareigojusi atlikti savo kaip Sutarčių sergėtojos vaidmenį. Todėl ji užtikrina, kad ES kovos su diskriminacija teisės aktai būtų tinkamai perkelti į nacionalinę teisę ir vykdomi. Tai būtinas kovos su diskriminacija atspirties taškas. 2014 m. sausio mėn. Komisija patvirtino ES kovos su diskriminacija direktyvų taikymo vertinimą²⁶ ir padarė išvadą, kad su romais susijusios problemos dažnai yra susijusios su tuo, kaip teisės aktai yra taikomi regioniniu ar vietos lygmeniu. Be to, prie šių taikymo problemų kartais prisideda keblios teisės aktų nuostatos.

Todėl Komisija ėmė dėti daugiau pastangų, kad valstybėse narėse (įskaitant vietos lygmenį) romų atžvilgiu būtų užtikrintas tinkamas **kovos su diskriminacija teisės aktų įgyvendinimas ir taikymas**. Komisija imasi iniciatyvos įvertinti visas į jos akiratį patenkančias problemas, kurios gali leisti nustatyti direktyvos pažeidimo faktų. Atsižvelgiant į tai, šiuo metu vyksta nemažai tyrimų dėl romų diskriminacijos švietimo²⁷ ar aprūpinimo būstu srityse.

²³ Europos Tarybos žmogaus teisių komisaro ataskaita po apsilankymo Vengrijoje (angl. *Report by Council of Europe Commissioner for Human Rights, following his visit to Hungary*) Strasbūras, 2014 m. gruodžio 16 d., [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CommDH\(2014\)21&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CommDH(2014)21&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383).

²⁴ 2014 *Global Attitude Survey*, Pew Research Center, <http://www.pewglobal.org/2014/05/12/chapter-4-views-of-roma-muslims-jews/>.

²⁵ Dauguma BG gyventojų neigiamai vertino romams skirtus socialinio būsto projektus.

²⁶ Bendra ataskaita dėl 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyvos 2000/43/EB, įgyvendinančios vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės (Rasinės lygybės direktyvos), ir 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus (Lygių galimybių užimtumo srityje direktyvos), taikymo.

²⁷ 2014 m. rugsėjo mėn. Komisija pradėjo pirmąją pažeidimo nagrinėjimo procedūrą dėl romų vaikų diskriminacijos švietimo srityje (CZ). 2015 m. balandžio mėn. pradėta antroji procedūra (SK).

Diskriminacija prasideda nuo labai ankstyvo amžiaus. **Romų vaikų segregacija švietimo srityje** išlieka ir toliau: daugybė atskirtų patiriančių romų vaikų lanko atskiras romų vaikų mokyklas arba klases (SK – 58 proc., HU – 45 proc., EL – 35 proc., CZ – 33 proc., BG – 29 proc., RO – 26 proc.)²⁸. CZ ir SK daugiau kaip 20 proc. romų vaikų iki 15 metų lanko specialias psichikos negalią turintiems vaikams skirtas mokyklas ar klases. Tai rodo, kad nesant integracinės valstybinio švietimo politikos reformos, norint pakeisti visuomenės požiūrį į romus, tikslinių priemonių neužtenka. Kad romams būtų užtikrintos vienodos galimybės, reikia prasidėti nuo to, kad romų vaikams būtų užtikrintos lygios galimybės gauti kokybišką integracinį išsilavinimą ir veiksmingai pašalintos tiek paklausos, tiek pasiūlos kliūtys, pvz., nepakankamas tėvų supratimas apie švietimo svarbą ir nepakankamas mokytojų parengimas dirbti klasėje, kurioje yra įvairios kilmės vaikų. Paryžiaus deklaracijoje²⁹ taip pat raginama sutelkti švietimo sektorių taip, kad būtų užkirstas kelias marginalizacijai, netolerancijai, rasizmui ir radikalizacijai, kad būtų sprendžiamos atitinkamos problemos ir išsaugota lygių galimybių visiems sistema, be kita ko, visiems vaikams užtikrinant integracinį švietimą.

Plačiai paplitusias **romų diskriminacijos problemas** reikia spręsti ir vėlesniais gyvenimo etapais. Diskriminaciją ieškodami apmokamo darbo patiria dauguma marginalizuotų romų (54 proc.) (CZ – 74 proc., EL, IT, FR, PL – 64–68 proc.)³⁰. Romų diskriminacija švietimo, aprūpinimo būstu ir užimtumo srityje yra struktūrinės kliūtys, neleidžiančios jiems visapusiškai dalyvauti visuomenės gyvenime. Todėl į darbdavius, mokytojus, žiniasklaidą, policijai, socialinių paslaugų teikėjus, kitus valstybės tarnautojus, profesines sąjungas ir plačiąją visuomenę orientuotos kovos su diskriminacija priemonės yra ypač svarbios. Tokias priemones pradėjo taikyti palyginti nedaug šalių; kitoms valstybėms narėms būtų vertinga pasinaudoti jų taikytais metodais³¹.

²⁸ *Roma survey – Data in focus: Education: the situation of Roma in 11 EU Member States*, FRA, 2014 m. Apklausos klausimai susiję su situacija, kai visi ar daugelis klasės vaikų yra romai. Kadangi pagal imties nustatymo metodiką apklausa vykdyta regionuose, kuriuose romų koncentracija didesnė nei šalies vidurkis, atsakymai gali parodyti didesnę romų vaikų proporciją mokyklose ar vaikų darželiuose. Vis dėlto duomenys leidžia palyginti atskirus šalies regionus.

²⁹ *Declaration on promoting citizenship and the common values of freedom, tolerance and non-discrimination through education adopted by Commissioner Navracsics and Education Ministers on 17 March 2015*, žr. https://ec.europa.eu/commission/sites/cwt/files/dp_mobilisation_europeenne_20150317.pdf.

³⁰ *Roma survey – Data in focus: Poverty and Employment: the situation of Roma in 11 EU Member States*, FRA, 2014 m.

³¹ Pvz., FI – darbdavių tinklo pasirašyta įvairovės chartija, išbandytas diskriminacijos darbo vietoje stebėsenos modelis, platinta informacinė medžiaga (praktinis vadovas „Kodėl turėčiau įdarbinti romą?“). PT – Kovos su diskriminacija priemonės, kurias nustatė Vyriausioji migracijos komisija; tarp jų – trisdešimties specialistų komanda, užsiimanti informuotumo didinimu, interneto svetainė „Rasizmas internete“, kurioje piliečiai gali pateikti skundus dėl rasinės diskriminacijos, mokymai ir rekomendacijos žiniasklaidai etninės kilmės, migracijos ir religijos klausimais.

Kovos su diskriminacija pavyzdžiai

Kroatija. Sukurta duomenų apie diskriminaciją ir lygybę rinkimo sistema, kuri yra Kroatijos tarpinstitucinio bendradarbiavimo neapykantos nusikaltimų srityje modelio dalis. Iš skaičių galima spręsti, kad taikant politikos priemonę pasiekta gerų rezultatų ir geriau pavyksta nustatyti asmenis, įvykdžiusius neapykantos nusikaltimus prieš romus. Dauguma pranešimų išnagrinėjami per metus po jų gavimo. Pagal 2014 m. sausio 1 d. įsigaliojusį Nemokamos teisinės pagalbos įstatymą supaprastintas pirminės teisinės pagalbos teikimo procesas.

Airija. 2014 m. rugsėjo mėn. Airijos imigrantų paramos centras (NASC) Korke (Airija) dvidešimčiai policijos pareigūnų surengė bandomuosius kovos su rasizmu mokymus. Mokymuose daugiausiai dėmesio skirta informuotumo didinimui ir diskusijų apie rasizmo įtaką migrantų ir etninių mažumų bendruomenėms skatinimui, taip pat tam, kaip išvengti diskriminacinio profiliavimo pagal etninę kilmę. Savo patirtimi dalijosi ir diskusijose dalyvavo migrantai, priklausantys romų, musulmonų ir afrikiečių bendruomenėms. Įgyta patirtis bus panaudota rengiant mokymo priemones, kurios bus taikomos visos šalies mastu.

Italija, Portugalija, Ispanija, Rumunija. 2013–2014 m. buvo vykdomas tarpvalstybinis NET–KARD projektas. Jis finansuotas pagal ES pagrindinių teisių ir pilietybės programą; projektą koordinavo *Fundación Secretariado Gitano*. Bendras projekto tikslas – užkirsti kelią romų diskriminacijai ir teikti geresnę pagalbą nukentėjusiesiems, skatinant pagrindinius veikėjus bendradarbiauti, gerinti bei perkelti esamą metodologinę patirtį. Pagrindiniai rezultatai įvykdžius projektą – įvairūs praktiniai kovo su romų diskriminacija vadovai, skirti teisininkams, policijos tarnybos, romų asociacijoms ir žiniasklaidos atstovams.

Tarybos pamatinis sprendimas³² dėl kovos su rasizmu ir ksenofobija yra teisinė **kovos su neapykanta skatinančiomis kalbomis ir neapykantos nusikaltimais** priemonė, taip pat skirta romams, nes pagal šį sprendimą valstybės narės įpareigojamos bausti už neapykanta skatinančias kalbas ir neapykantos nusikaltimus, padarytus dėl rasizmo ar ksenofobijos. 2014 m. sausio mėn. Komisija priėmė minėto pamatinio sprendimo įgyvendinimo ataskaitą ir padarė išvadą, kad nemažai valstybių narių dar nėra visapusiškai ir (arba) tinkamai perkėlusios visų jo nuostatų, ir kad tebėra spragų, susijusių su rasistiniais ir ksenofobiniais nusikaltimų motyvais³³. Todėl Komisija laikėsi nuomonės, kad visiškas ir tinkamas teisinis esamo pamatinio sprendimo perkėlimas yra pirmasis sėkmingos ir nuoseklios kovos su rasizmu ir ksenofobija visoje ES etapas³⁴.

Nors **informuotumo didinimas ir kovos su diskriminacija priemonės** yra būtinos sėkmingos romų integracijos sąlygos, daugumoje NRIS šioms priemonėms teikiamas nepakankamas prioritetas. Informuotumo didinimo ir kovos su diskriminacija priemonės, skirtos plačiajai visuomenei (SI, LV, LT), darbdaviams (IT, FI, PL), valstybės tarnautojams (HR, IE, IT) ar žiniasklaidos atstovams (PT), ir vietinių kovos su diskriminacija biurų panaudojimas didinant romų informuotumą apie savo teises ir teikiant paramą nukentėjusiems nuo diskriminacijos (BG, NL) galėtų būti taikomi plačiau. Dėmesio vertos šios srities pastangos – Baltoji knyga dėl piktnaudžiavimo ir smurto prieš romus ir Kovos su priešišku romams komisijos rengiama mokomoji medžiaga mokykloms (SE). Kova su priešišku romams kaip su specifine į romus

³² 2008/913/TVR.

³³ http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/com_2014_27_en.pdf

³⁴ Nuo 2014 m. gruodžio 1 d. Komisijai suteikti visapusiški su pamatiniais sprendimais (įskaitant Pamatinį sprendimą 2008/913/TVR) susiję vykdymo įgaliojimai.

orientuota rasizmo forma taip pat yra glaudžiai susijusi su siekiu įsisąmoninti vieną niūriausių Europos istorijos faktų – romų holokaustą.

Išvada

Kovojant su diskriminacija ir segregacija, būtina politinė valia, ilgalaikė vizija, ryžtingi veiksmai ir pakankamas finansavimas. Pagrindinėms viešosios politikos priemonėms švietimo, užimtumo, sveikatos apsaugos ir būsto srityse reikalinga integracinė reforma. Galima sutelkti Europos struktūrinių ir investicijų fondų lėšas kovai su diskriminacija ir segregacija veiksams finansuoti. Komisija ir toliau pabrėžia, kad nacionalinių lygybės įstaigų vaidmuo – užtikrinti kovą su diskriminacija nacionaliniu lygmeniu ir padėti nuo diskriminacijos nukentėjusiems romams³⁵. Komisija kovai su diskriminacija pasitelks visas jos kompetencijai priklausančias priemones, įskaitant pažeidimo nagrinėjimo procedūrą. Ji taip pat remia informuotumo didinimo veiklą, vykdomą kovojant su diskriminacija ir priešišku romams vietos lygmeniu.

2.4. Geresnių stebėsenos priemonių kūrimas ir atitinkamas politikos priemonių koregavimas

ES plane valstybės narės ragintos, vertinant romų integracijos veikslių poveikį, taikyti griežtus stebėsenos metodus (įskaitant pilietinės visuomenės stebėseną). Norint pasinaudoti ES fondais 2014–2020 m., reikia naudoti romų integracijos veiksmingumo ir rezultatų rodiklius. Valstybės narės, kurios pasirinko investavimo į tokių marginalizuotų bendruomenių kaip romai socialinę ir ekonominę įtrauktį prioritetą, privalo įrodyti, kad turi griežtą stebėsenos mechanizmą ES finansuojamų romams skirtų veikslių poveikiui vertinti. Akivaizdu, kad tokios tendencijos padidino spaudimą daryti pažangą nustatant rodiklius ir kuriant stebėsenos mechanizmus, kurie gali būti panaudoti tiek NRIS įgyvendinimui, tiek ES fondų lėšų naudojimui įvertinti.

Žengti keli svarbūs žingsniai tiek nacionalinių, tiek europinių stebėsenos ir ataskaitų teikimo mechanizmų stiprinimo link. 2012 m. suburta Romų integracijos rodiklių darbo grupė. Jos veiklą koordinuoja Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (FRA), dalyvaujant valstybėms narėms ir Komisijai. Šiuo metu darbo grupei priklauso 17 valstybių narių³⁶.

Darbo grupė parengė **ataskaitų teikimo ir rodiklių sistemą, skirtą įgyvendinimo priemonių pagal Tarybos rekomendaciją pažangai įvertinti**³⁷. Šios sistemos paskirtis – suteikti valstybėms narėms galimybę įvertinti pažangą ir ją pavišinti būsimose metinėse ataskaitose, vadovaujantis Tarybos rekomendacija. Nustatytas šablonas padės užtikrinti nuoseklumą ir didesnę NRIS nacionalinės ir Europos stebėsenos skaidrumą. Darbo grupė ne tik kuria ir bando sistemą, ji taip pat veikia kaip dalijimosi žiniomis ir patirtimi, susijusia su duomenų rinkimu, forumas.

³⁵ Pvz.: BG, CZ, EL, FR, PL, RO, SE, UK.

³⁶ AT, BE, BG, CZ, EL, ES, FI, FR, HR, HU, IE, IT, NL, PT, RO, SK, UK.

³⁷ Nors šios sistemos pagrindas – valstybių narių pagal rekomendaciją prisiimti įsipareigojimai, valstybėms narėms rengiant ataskaitas svarbūs ir kiti standartai bei įsipareigojimai, siekiant užtikrinti, kad, be romams skirtų veikslių, rezultatai atspindėtų pagrindines priemones, turinčias didelę įtaką romų įtraukčiai. Tai apima steigimo sutartyse nustatytus įsipareigojimus dėl lygybės, kovos su socialine atskirtimi ir diskriminacija, įsipareigojimus pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją ir Europos kovos su diskriminacija teisės aktus, taip pat įsipareigojimus švietimo, užimtumo bei kovos su skurdu ir socialine atskirtimi srityse taikant Europos semestrą pagal strategiją „Europa 2020“.

Stebėsenos ir duomenų rinkimo pavyzdžiai

Vengrija. Vengrijos centrinė statistikos tarnyba į didelės imties tyrimus įtraukė klausimus apie etninę kilmę. Šis metodas išbandytas 2011 m. gyventojų surašymo metu. Darbo jėgos tyrime, kuriame dalyvavo 68 000 respondentų, buvo siekta įvertinti, kiek asmenų turi dvigubą etninę tapatybę ir buvo pateikti du klausimai apie etninę kilmę. Europos gyventojų sveikatos tyrime, kuris buvo surengtas 2014 m., pasitelktas tas pats metodas. 2014 m. klausimas apie etninę kilmę taip pat įtrauktas į ES SPGS³⁸; šiame tyrime dalyvavo 20 000 respondentų. Panaudojus šią informaciją bus galima apskaičiuoti pagrindinius rezultatų rodiklius NRIS įgyvendinimo stebėsenai.

Rumunija. 2014 m. lapkričio mėn. Rumunijos nacionalinių mažumų tyrimo institutas pradėjo įgyvendinti dvejų metų trukmės projektą, kurį įgyvendinant bus sudarytas romų mažumų žemėlapis, skirtas bendruomenių lygmens stebėsenai. Šis projektas, kuriam iš 2009–2014 m. EEE ir Norvegijos finansinio mechanizmo numatyta skirti 1 mln. EUR, yra skirtas romų bendruomenėms, vietos lygmens institucijoms ir pilietinei visuomenei. Bendruomenių dalyvavimas – svarbi sudedamoji dalis. Naudojantis surinktais duomenimis bus parengtas romų įtraukties vietos lygmeniu pažangos stebėsenos rodiklių rinkinys; jis bus taikomas rezultatais grindžiamai stebėsenai vykdyti.

Slovakija. Nacionalinis romų įtraukties politikos priemonių stebėsenos ir vertinimo projektas bus finansuojamas pagal žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą ir apims konsultavimą stebėsenos klausimais ir duomenų rinkimo veiklą, analitinį darbą ir informacijos apie NRIS portalą. Duomenų rinkimu grindžiamą poveikio stebėseną papildys administracinių ataskaitų teikimas ir išorės vertinimas, kurį, be kita ko, vykdys ir pilietinė visuomenė.

Kelios valstybės narės (BG, SK, RO) savo stebėsenos sistemų kūrimui planuoja pasitelkti ESF lėšas. Teigiamas pokytis – vis didesnis nacionalinių statistikos institucijų įsitraukimas kuriant nacionalinius stebėsenos mechanizmus. Pilietinės visuomenės koalicijų³⁹ ataskaitos parodo, koks vertingas NRIS stebėsenai gali būti pilietinės visuomenės indėlis. Tam, kad būtų užtikrinta **nuolatinė pilietinės visuomenės NRIS įgyvendinimo stebėseną**, įgyvendinant būsimą bandomąjį Europos Parlamento projektą bus toliau didinami pajėgumai. Šalyse, kuriose romų bendruomenės didžiausios ir kur problemos aštriausios, taip pat reikėtų stebėti pagrindinių politikos priemonių reformų poveikį.

Išvada

Šiuo metu kuriami būtini stebėsenos mechanizmai. Nuo 2016 m. Tarybos rekomendacija bus valstybių narių, pilietinės visuomenės ir Komisijos vykdomos įgyvendinimo stebėsenos pagrindas, ji padės sukurti skaidrią romų integracijos stebėsenos sistemą. Komisija kartu su Pagrindinių teisių agentūra valstybėms narėms padės užbaigti ir pradėti naudoti bendrą Tarybos rekomendacijos įgyvendinimo metinių ataskaitų teikimo ir rodiklių sistemą. Vienas iš prioritetų – rinkti duomenis (skirstomus pagal etninę kilmę arba pakaitinius socialinius ir ekonominius duomenis). Tai bus padaryta atliekant naują FRA rengiamą įvairias šalis apimantį romų tyrimą⁴⁰.

³⁸ ES statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas.

³⁹ Jas koordinuoja Romų įtraukties dešimtmečio sekretoriatas, kurį sudaro 11 valstybių narių (BG, CZ, ES, HU, CR, FR, DE, IT, RO, SK, UK), kuriose, Europos Tarybos vertinimu, gyvena beveik 90 proc. ES romų.

⁴⁰ FRA tyrimas, kuris valstybėse narėse bus baigtas 2015 m.

3. Padėtis plėtros šalyse

ES plane pabrėžta, kad romų integracijos tikslai aktualūs ir plėtros šalims. 2013 m. Plėtros dokumentų rinkinyje⁴¹ nurodyta, kad romų įtrauktis yra vienas esminių dalykų, kuriais reikėtų vadovautis vykdant būsimos plėtros politiką. Komisija taip pat nurodė, kad darbas romų integracijos srityje bus intensyvesnis, be to, pagal Pasirengimo narystei pagalbos priemonę (PNPP II), bus numatytas didesnis ir tikslingesnis finansavimas. Vykdamas griežtesnę romų integracijos strategijų ir veiksmų planų įgyvendinimo stebėseną daugiausia dėmesio skirta ES plane nustatytoms politikos sritims ir piliečių dokumentams. Vakarų Balkanų šalyse ir Serbijoje bus toliau rengiami seminarai romų integracijos klausimais⁴². Romų integracijos klausimai taip pat buvo įtraukti į Juodkalnijos stojimo į ES derybas⁴³.

Tam, kad paremtų savo įsipareigojimą pagal PNPP II (2014–2020 m.) romų integracijai panaudoti daugiau lėšų ir tai padaryti veiksmingiau, Komisija neseniai pradėjo PNPP I vertinimą. Vertinamas programavimas, įgyvendinimas ir stebėseną, bendras poveikis romų padėčiai bei pateikiamos būsimos veiklos rekomendacijos. 2014 m. gruodžio mėn. Komisija patvirtino daugiašalę PNPP programą „Romų integracija 2020 m.“⁴⁴. Ši programa suteiks priemonių ir praktinės patirties, padėsiančios įgyvendinti įsipareigojimus politikos ir politikos priemonių lygmenimis ir užtikrinti struktūrinį pilietinės visuomenės dalyvavimą. 2014 m. spalio mėn. Komisija pristatė apdovanojimą už romų integraciją Vakarų Balkanų šalyse ir Turkijoje, kuriuo siekiama didinti informuotumą apie romų problemas ir NVO indėlį. Šiuo apdovanojimu įvertinami novatoriški ir sėkmingi romų įtraukties projektai⁴⁵.

4. Tolesnė veikla

Nuo ES plano įgyvendinimo pradžios jau praėjo ketveri, o nuo valstybių narių strategijų pateikimo ir pirmojo vertinimo – treji metai. Komisijos peržiūroje nurodyta, kad (peržiūrėtos) Nacionalinių romų integracijos strategijos ir 2014–2020 m. ES finansavimo priemonės yra geriau tarpusavyje suderintos. Keliose valstybėse narėse pažanga akivaizdesnė dėl to, kad nacionaliniams romų integracijos kontaktiniams centrams buvo suteikta daugiau galių. Šie centrai dažniau dalyvaudavo planuojant finansavimą ir priimant sprendimus dėl romų įtraukties ir pagrindinių politikos priemonių derinimo. Tačiau vis dar reikia padidinti jų finansinius ir žmogiškuosius išteklius bei koordinavimo įgaliojimus. Dabar dar tik pradėdama nacionalines strategijas įgyvendinti vietos lygmeniu ir norint pasiekti ypač reikalingo apčiuopiamo poveikio vietos lygmeniu, ten, kur kyla daug problemų, reikia tvaraus finansavimo, didesnių pajėgumų, visapusiško vietos valdžios institucijų ir pilietinės visuomenės dalyvavimo ir griežtos stebėsenos.

⁴¹ Metiniame Plėtros dokumentų rinkinyje įvertinama kiekvienos šalies kandidatės ir potencialios šalies kandidatės pasiekta pažanga.

⁴² 2014 m. Albanijoje, Juodkalnijoje, buvusiojoje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje surengti seminarai, kuriuose dalyvavo visi atitinkami suinteresuotieji subjektai. Tolesnės veiklos, susijusios su seminarų išvadomis, stebėseną atliko Stabilizacijos ir asociacijos pakomitečiai.

⁴³ Pagal 23 skyrių (Teisminės institucijos ir pagrindinės teisės) Komisija stebėjo daugiau kaip 50 į tą skyrių įtrauktų romų integracijos priemonių įgyvendinimą. Romų klausimas įtrauktas į metinę pažangos ataskaitą, kurioje remtasi administravimo institucijų ir pilietinės visuomenės pateikta informacija.

⁴⁴ Programą įgyvendins Regioninio bendradarbiavimo taryba.

⁴⁵ Tarp nugalėtojų buvo septyni, daugiausia parengti plėtros šalių visuomeninių NVO, projektai.

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-1064_en.htm.

Tolesni pagrindiniai prioritetai, kuriems būtinas neatidėliotinas dėmesys, siekiant užtikrinti veiksmingas ir lygias romų galimybes švietimo, užimtumo, sveikatos ir aprūpinimo būstu srityse, – pilietinės visuomenės pajėgumų didinimas, poreikis formalias koordinavimo struktūras paversti veiksmingais koordinavimo ir bendradarbiavimo mechanizmais, kuriuose visapusiškai dalyvautų visi suinteresuotieji subjektai, aktyvesnė kova su diskriminacija, segregacija ir priešišku romams. Šie prioritetai buvo patvirtinti 2015 m. kovo mėn. įvykusio Europos romų įtraukties forumo⁴⁶ susitikimo diskusijose.

Tam, kad visoje ES būtų pasiekta apčiuopiamų ir tvarių romų integracijos rezultatų, **Komisija ragina valstybes nares** imtis toliau nurodytų veiksmų:

- sukurti **nacionalines romų integracijos platformas** arba transformuoti esamas koordinavimo struktūras ir per jas skatinti abipusį mokymąsi vietos lygmeniu ir užtikrinti plataus masto visų suinteresuotųjų subjektų ir romų bendruomenių dalyvavimą įgyvendinimo ir stebėsenos procesuose;
- visapusiškai panaudoti **naujas Europos struktūrinių ir investicijų fondų teikiamas priemones ir lėšas**;
- užtikrinti, kad būtų vykdomi **kovos su diskriminacija srities teisės aktai**;
- nedelsiant **kovoti su segregacija**, be kita ko, atsižvelgiant į platesnio masto pastangas spręsti su įvairove susijusias problemas, ir skatinti toleranciją, kaip numatyta Paryžiaus deklaracijoje;
- vykdyti **neapykantą skatinančių kalbų ir priešišku romams** stebėseną ir kovoti su šiais reiškiniiais;
- visapusiškai išnaudoti **ataskaitų teikimo ir rodiklių sistemą** vykdant savo pačių NRIS įgyvendinimo ir ESI fondų naudojimo nacionalinę stebėseną ir rengiant pagal Tarybos rekomendaciją numatytas ataskaitas Komisijai;
- ištirti, ar **sėkmingos ir pasitvirtinusios praktikos** vienos valstybės narės teritorijoje **pavyzdžius** galima pritaikyti plačiau ir taip padidinti jos poveikį ir pasiekti kuo daugiau romų;
- vykdam įtraukią **pagrindinių politikos krypčių reformą ir užtikrinant tvarų valstybinį finansavimą** teikti paramą, kad būtų įgyvendinti romų integracijos tikslai.

⁴⁶ http://ec.europa.eu/justice/events/roma-platform-2015/platformconclusions_en.htm